

ОРГАНІЗАЦІЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

© Горденко С. І., 2017
<http://orcid.org/0000-0003-3581-8630>
<http://doi.org/10.5281/zenodo.577956>

У статті розглянуто організаційну структуру цивільного захисту в навчальних закладах, служби, а саме: оповіщення і зв'язку, охорони громадського порядку, медична, протипожежна, радіаційного та хімічного захисту. Вказано, що при керівникові навчального закладу (начальник цивільного захисту) створюється штаб цивільного захисту – орган управління начальника, де головною функцією є здійснення заходів щодо захисту учнів та працівників навчального закладу, забезпечення вчасного оповіщення їх, про загрозу, або виникнення надзвичайних ситуацій. Штаб організовує та забезпечує безперервне управління цивільного захисту об'єкта, розробляє план дій органів управління і сил цивільного захисту навчального закладу із запобігання та ліквідації надзвичайних ситуацій, періодично коригує та забезпечує його виконання, організовує і контролює навчання учнів і працівників закладу з цивільного захисту, підготовку невоснізованих формувань для дій у надзвичайних ситуаціях. Адже спільні дії всіх служб навчального закладу забезпечують якісне виконання завдань, що виникають у разі надзвичайних ситуацій.

Вислів грецьких філософів «Щоб правильно діяти, необхідно багато знати, а щоб знати, треба навчатись» є досить актуальним в наш час, особливо коли мова йде про дії, від яких залежить здоров'я та життя людей. Зрозуміло, що зовсім уникнути небезпеки, на жаль, не можна, але зменшити негативні наслідки цілком можливо. Тому провідна роль в цій справі належить навчальним закладам, педагоги яких здатні грамотно, системно і цікаво підготувати та навчити молодь захистити себе в життєво небезпечних випадках.

Ключові слова: навчальний заклад, цивільний захист, надзвичайна ситуація, штаб цивільного захисту, формування цивільного захисту.

Горденко С. И. Организация гражданской защиты в заведениях образования.

В статье рассмотрена организационная структура гражданской защиты в учебных заведениях, службы, а именно: оповещения и связи, охраны общественного порядка, медицинская, противопожарная, радиационной и химической защиты. Указано, что при руководителю учебного заведения (начальник гражданской защиты) создается штаб гражданской защиты – орган управления начальника, где главной функцией является осуществление мероприятий относительно защиты учеников и работников учебного заведения,

обеспечения своевременного оповещения их, об угрозе, или возникновении чрезвычайных ситуаций. Штаб организует и обеспечивает непрерывное управление гражданской защиты объекта, разрабатывает план действий органов управления и сил гражданской защиты учебного заведения из предотвращения и ликвидации чрезвычайных ситуаций, периодически корректирует и обеспечивает его выполнение, организует и контролирует учебу учеников и работников заведения из гражданской защиты, подготовку невоенизированных формирований для действий в чрезвычайных ситуациях. Ведь общие действия всех служб учебного заведения обеспечивают качественное выполнение заданий, которые возникают в случае чрезвычайных ситуаций.

Высказывание греческих философов "Чтобы правильно действовать, необходимо много знать, а чтобы знать, надо учиться" является достаточно актуальным в наше время, особенно когда речь идет о действиях, от которых зависит здоровье и жизнь людей. Понятно, что совсем избежать опасности, к сожалению, нельзя, но уменьшить негативные последствия вполне возможно. Поэтому ведущая роль в этом деле принадлежит учебным заведениям, педагоги которых способны грамотно, системно и интересно подготовить и научить молодежь защитить себя в жизненно опасных случаях.

Ключевые слова: учебное заведение, гражданская защита, чрезвычайная ситуация, штаб гражданской защиты, формирование гражданской защиты.

Hordenko S. I. Civil defense organization in education institutions.

This article deals with the civil defense organization structure in the education institutions, providing such services as: notification and connection, public order, medical support, fire-fighting, radiation and chemical defense. We have determined that head of civil department cooperates with civil defense office, the main function of which is to provide the defense measures for students, schoolchildren and teachers, timely notification of the danger and emergency. The civil defense office arranges and provides permanent civil defense management, plans the emergency prevention actions in the education institutions, educates the students and teachers the rational and well-planned behavior in emergency situations. Consequently, the united actions of all educational institution services guarantee the good quality of security in case of the emergency situations.

One Greek philosopher said "to act properly, you should know a lot, and to know a lot you should learn". This quotation is also topical nowadays, especially, when we talk about actions, which can influence our life or health. Of course, to avoid the danger is hardly possible, but to reduce the negative consequences is real. So the principle role belongs to the education institutions, teachers, who can in interactive way teach students to defend themselves in dangerous situations.

Key words: *education institution, civil defense, emergency, civil defense office, civil defense formation.*

Постановка проблеми. Якщо врахувати, що на Україні можливі як техногенні, так і природні ризики, то з метою запобігання, а також усунення їх

можливих наслідків у країні створена і діє потужна система захисту населення і економіки від надзвичайних ситуацій, стає зрозумілим велике значення, яке набуває система цивільного захисту сьогодні. Адже науково-технічний прогрес, з одного боку, покращує життя людей, а з іншого – підвищує ризик виникнення аварій і катастроф, тому формуванням цивільного захисту все частіше доводиться ліквідувати їх наслідки.

Основне завдання цивільного захисту в навчальному закладі полягає щоб поповнити теоретичні знання основ безпеки життєдіяльності, навчити практичним заходам цивільного захисту, які проводяться в загальноосвітніх навчальних закладах.

Аналіз останніх досліджень публікацій. Дослідження питань цивільного захисту в установах і організаціях не одноразово ставили предметом вивчення вчених. Так, у дослідженнях С.О. Ковжоги, С.А. Тузікова, Є.В. Карманного, А.П. Зеніна висвітлено питання складу сил та засобів цивільного захисту об'єкта, а саме організація виконань завдань, планування заходів цивільного захисту [1].

Мета статті. Головною метою статті є вивчення питань організації цивільного захисту у навчальних закладах як об'єкта системи цивільного захисту України, навчання учнів та педагогічного колективу правильним діям в умовах надзвичайних ситуацій.

Виклад основного матеріалу. Цивільний захист у навчальному закладі організовують за принципами, що діють на всіх об'єктах господарського комплексу, але з урахуванням специфіки такого об'єкта.

Метою цивільного захисту в навчальному закладі є завчасна підготовка об'єкта до захисту від наслідків надзвичайних ситуацій, зниження втрат, створення умов для підвищення стійкості роботи закладу, своєчасного проведення рятувальних та інших невідкладних робіт. Відповідальність за організацію та стан цивільного захисту, постійну готовність його сил і засобів до проведення зазначених робіт покладається на начальника цивільного захисту – керівника навчального закладу.

При керівникові навчального закладу (начальник цивільного захисту) створюється штаб цивільного захисту – орган управління начальника. Склад штабу комплектується як штатними працівниками цивільного захисту (якщо вони є), так і за рахунок посадових осіб навчального закладу, не звільнених від

виконання основних обов'язків. Штаб складається з начальника, його заступників (помічників), інших фахівців (виходячи зі специфіки надзвичайних ситуацій, що склалася). Начальником штабу є перший заступник керівника навчального закладу. Йому надається право від імені начальника ЦЗ віддавати накази і розпорядження з питань ЦЗ у навчальному закладі.

Робота штабу організовується шляхом видання наказів, розпоряджень і вказівок начальника ЦЗ, начальника штабу та рішень місцевої державної адміністрації (органу виконавчої влади). Головна функція штабу цивільного захисту – здійснення заходів щодо захисту учнів та працівників навчального закладу, забезпечення вчасного оповіщення їх, а також населення про загрозу або виникнення надзвичайної ситуації.

У навчальному закладі створюються служби цивільного захисту, а саме: *оповіщення і зв'язку, охорони громадського порядку, медична, радіаційного та хімічного захисту, протипожежна.*

Керівництво цими групами здійснюють їх командири, яких призначають наказом керівника навчального закладу. До обов'язків командирів входить: підтримання в постійній бойовій готовності сил та засобів групи, знання моральних і ділових якостей підлеглих, проведення з ними відповідного навчання з основ цивільного захисту. Одним з головних завдань начальника групи є знання й чітке виконання дій, що обумовлені специфікою діяльності групи у випадку надзвичайної ситуації [1, с. 17].

Спільні дії всіх служб навчального закладу мають забезпечити якісне виконання завдань, що виникнуть у разі надзвичайної ситуації. До цих завдань належать: доведення інформації штабу цивільного захисту до учнів та працівників про виникнення надзвичайної ситуації; своєчасне забезпечення їх засобами індивідуального захисту; організація та проведення екстреної профілактики серед учнів і найперше серед уражених; проведення рятувальних та інших невідкладних робіт (локалізація та гасіння пожеж, розшук і вилучення потерпілих із завалів, будівель, що палають, тощо); надання само- і взаємодопомоги у проведенні часткової санітарної обробки у випадку одержання учнями та працівниками травм, опіків, інших уражень; організація негайної евакуації всіх з осередку ураження; організація життєзабезпечення евакуйованих у безпечній зоні.

Крім зазначених служб, на об'єктах господарського комплексу (у тому числі навчальних закладах) створюються невоєнізовані формування – група працівників об'єкта, які складають окремий підрозділ, оснащений спеціальною технікою, майном для ведення рятувальних і невідкладних робіт під час виникнення надзвичайної ситуації. Невоєнізовані формування – це складова частина сил цивільного захисту. Створюють їх на час виникнення надзвичайної ситуації в навчальному закладі, місті, районі, області.

За підпорядкованістю, вони можуть бути територіальні або об'єктові. Останні створюють у навчальному закладі, підпорядковуються вони начальнику цивільного захисту (директору), і використовують їх в інтересах об'єкта. Разом з тим, за рішенням міських органів влади такі невоєнізовані формування можуть залучати до проведення рятувальних робіт на інших об'єктах.

Невоєнізовані формування поділяють на кілька видів: загального призначення (зведені загони, команди, групи) та формування забезпечення (служби цивільного захисту). Формування загального призначення створюються на базі допоміжних (обслуговуючих) ділянок закладу, робота яких суттєво не впливає на навчальний процес. На об'єктах з чисельністю до 100 осіб (у тому числі школах) невоєнізовані формування загального призначення не створюються.

До формувань цивільного захисту навчального закладу належать: *розвідувальні, зв'язку, медичні, протирадіаційного і протихімічного захисту, матеріально-технічного забезпечення, протипожежні, охорони громадського порядку, зберігання і видачі засобів індивідуального захисту та спеціальних приладів, утримання запасних пунктів управління та колективних засобів захисту*. Залежно від місцевих умов і за наявності необхідної матеріально-технічної бази рішенням начальника ЦЗ структурного підрозділу можуть створюватися й інші формування [2].

Розвідувальні формування призначаються для ведення розвідки в місцях ураження, зонах радіоактивного, хімічного та бактеріологічного зараження, катастрофічного затоплення, техногенних аварій і катастроф, розташування об'єктових невоєнізованих формувань цивільного захисту, учасників навчально-виховного процесу та працівників галузі на території постійної дислокації об'єкта, на маршрутах руху і в замиській зоні. До складу підрозділу розвідки входить медично-санітарний пост.

Формування зв'язку призначаються для забезпечення зв'язком управління, оповіщення і взаємодії начальника і начальника штабу цивільного захисту у процесі керівництва силами цивільного захисту і структурними підрозділами об'єкта при виконанні завдань цивільного захисту.

Медичні формування призначаються для надання невідкладної, першої долікарської медичної допомоги потерпілим від чинників ураження надзвичайних ситуацій, проведення протиепідемічних, санітарно-гігієнічних та інших медичних заходів у навчальному закладі, на маршрутах передислокації і в заміській зоні, а також для проведення занять і організації самостійної підготовки учнів та працівників закладу з питань надання медичної само- і взаємодопомоги. Медичні формування складаються із санітарних ланок та постів.

Протипожежні формування призначаються для контролю виконання протипожежних заходів на об'єкті в режимі повсякденної діяльності, а в режимі надзвичайної ситуації – ведення пожежної розвідки, порятунку людей у зоні пожежі, локалізації й гасіння пожеж на об'єкті до прибуття пожежно-рятувального підрозділу і спільних з ним дій під час проведення рятувальних і невідкладних аварійно-відбудовних робіт. Протипожежні формування складаються з груп, ланок і постів контролю протипожежних заходів, пожежогасіння та медичної допомоги, які створюються на об'єкті.

Формування протирадіаційного й протихімічного захисту призначаються для ведення радіаційної й хімічної розвідки, дозиметричного й хімічного контролю території розташування об'єкта, контролю радіаційного опромінення і санітарної обробки людей, знезаражування одягу, техніки, транспорту, території, споруд й проведення рятувальних і невідкладних аварійно-відбудовних робіт. Крім того, вони можуть залучатися для локалізації й ліквідації вторинних осередків хімічного ураження. Формуваннями протирадіаційного й протихімічного захисту можуть бути групи, ланки, пости радіаційної й хімічної розвідки та пости радіаційного й хімічного спостереження та контролю радіаційного опромінення. До складу формувань включаються пости медичного захисту.

Формування збереження засобів індивідуального захисту, спеціальних приладів і військово-технічного майна відповідають за збереження і видачу в

тимчасове користування за призначенням засобів індивідуального та колективного захисту.

Формування утримання захисних споруд відповідають за утримання в готовності до використання за призначенням запасних захищених пунктів управління, типових захисних споруд – колективних засобів захисту, обладнаних під протирадіаційні укриття цокольних і перших поверхів навчальних корпусів.

Формування охорони громадського порядку призначаються для підтримання порядку на об'єкті цивільного захисту в режимі підвищеної готовності, надзвичайної ситуації (надзвичайного, воєнного стану) у районах розташування формувань і контролю виконання правил світломаскування. Крім того, їх залучають для несення комендантської служби й підтримання громадського порядку на збірних евакуаційних пунктах, пунктах (станціях) посадки на транспортні засоби й висадки, на маршрутах і проміжних пунктах евакуації учасників навчально-виховного процесу і населення пішим порядком, на маршрутах руху сил ЦЗ до осередків ураження і на ділянках (об'єктах) робіт. Вони складаються із загонів, груп, ланок і постів (патрулів) охорони громадського порядку. Свої завдання виконують у взаємодії з підрозділами Міністерства внутрішніх справ, опираючись на їх допомогу й сприяння. В умовах надзвичайної ситуації формування охорони громадського порядку переводять на цілодобовий режим роботи.

За обставин виникнення надзвичайної ситуації учитель (класний керівник) зазвичай виступає командиром формування. Таке формування складається з групи учнів певного класу (навчальної групи) та призначеного вчителем старшого групи. Дії невоєнізованих формувань навчального закладу за сигналами оповіщення.

Для оповіщення в надзвичайних ситуаціях техногенного та природного характеру використовується наступний комплекс засобів оповіщення: *технічні, рухомі, сигнальні* [3, с. 16].

Особливість проведення рятувальних та інших невідкладних робіт у навчальному закладі полягає в тому, що вони мають здійснюватися від моменту отримання сигналу про небезпеку до їхнього повного завершення. Такий цикл рятувальних робіт можна поділити на два етапи.

Перший етап триває з моменту отримання сигналу про небезпеку до прибуття рятувальних груп (невоєнізованих формувань цивільного захисту).

Другий етап триває з моменту прибуття формувань цивільного захисту до виконання завдань, що стоять перед ними, зокрема вивезення (виведення) усього складу навчального закладу в безпечну зону, евакуації потерпілих у лікувальні заклади.

На першому етапі рятувальні роботи організовує начальник цивільного захисту навчального закладу, а виконують їх працівники педагогічного колективу спільно з невоєнізованими формуваннями.

Наприклад, у випадку виникнення пожежі начальник штабу цивільного захисту повідомляє про надзвичайну ситуацію в штаб цивільного захисту району, викликає «швидку допомогу», пожежні підрозділи, поліцію, організовує збір інформації та заходи із пожежогасіння.

Кожна група невоєнізованих формувань виконує свої функції.

Рятувальна група здійснює рятувальні заходи щодо учнів та працівників (наприклад вивільнення з-під завалів).

Ланка надання першої допомоги організовує допомогу потерпілим.

Група зв'язку (керівником призначається будь-який вчитель; зі складу групи призначаються чергові біля засобу зв'язку та посильний) оповіщає вчителів та учнів про загрозу виникнення надзвичайної ситуації, передає сигнали структурам цивільного захисту міста (району), підтримує засоби зв'язку в стані постійної готовності, забезпечує штаб цивільного захисту навчального закладу засобами зв'язку.

Група забезпечення громадського порядку (керівником призначається працівник навчального закладу, який відповідає за його охорону) забезпечує охорону навчального закладу, підтримує порядок у нестандартних ситуаціях, надає допомогу адміністрації у проведенні евакуаційних заходів.

Протипожежна група забезпечує постійну готовність засобів пожежогасіння до їх використання (у разі потреби), бере активну участь у локалізації та гасінні пожежі, надає допомогу в проведенні спеціальної обробки території.

Медична група готує медичні засоби для надання першої медичної допомоги потерпілим, надає необхідну медичну допомогу потерпілим, евакуює їх до лікувальних закладів, проводить часткову санітарну обробку потерпілих.

Група протирадіаційного і протихімічного захисту після отримання сигналу оповіщення організовує та здійснює видачу засобів індивідуального захисту, контроль за радіаційною і хімічною ситуацією в навчальному закладі та на його території, здійснює заходи з ліквідації наслідків радіаційного та хімічного зараження [2].

Учні навчального закладу, які мають відповідну підготовку, також можуть брати участь у діяльності невоєнізованих формувань за дозволом начальника цивільного захисту. Проте їх основним завданням є дії, спрямовані на порятунок власного життя та життя оточуючих.

Висновки. Отже, при організації цивільного захисту в закладах освіти, основними завданнями органів управління та сил цивільного захисту навчального закладу щодо попередження та ліквідації надзвичайних ситуацій вважається:

- своєчасне виявлення передумов аварій та катастроф і ефективно їх усунення;
- підтримка високої готовності формувань цивільного захисту, системи оповіщення та зв'язку, оперативне реагування на надзвичайні ситуації та ліквідація їх наслідків за функціональним принципом, цілеспрямована підготовка формувань цивільного захисту до дій за призначенням;
- створення матеріально-технічного резерву для запобігання, ліквідації наслідків імовірних надзвичайних ситуацій та удосконалення чіткого механізму їх використання.

Виконання завдань щодо попередження та ліквідації надзвичайних ситуацій є обов'язковим для всіх працівників та учнів навчального закладу.

Література

1. Ковжого С. О. Цивільний захист і охорона праці в галузі : навч. пос. / С. О. Ковжого, С. А. Тузіков, Є. В. Карманний, А. П. Зенін. – Х. : Нац. ун-т «Юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого», 2012. – 192 с.
2. Омелюх С. В. Організація цивільного захисту у професійно-технічному навчальному закладі. ПТУ № 22 / С. В. Омелюх. – смт. Луків. – 90 с.
3. Касьянов М. А. Цивільний захист : навч. пос. / М. А. Касьянов, В. П. Гуляєв, О. М. Друзь, В. О. Медяник, О. О. Колібабчук. – Луганськ : Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля, 2007. – 88 с.